

УДК 02:004.0

Вараксіна Наталія Володимирівна, завідувач відділу науково-технічного забезпечення та впровадження комп'ютерних технологій Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ У ДЕРЖАВНІЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Анотація

Розглянуті основні напрями роботи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського зі створення електронних інформаційних ресурсів із психолого-педагогічних питань: електронний каталог, бази даних, електронна бібліотека.

Ключові слова: електронний ресурс, електронний каталог, бази даних, електронна бібліотека, Медіацентр, веб-сайт.

Інформаційне забезпечення наукових досліджень нині є важливим напрямком діяльності бібліотек. З цією метою бібліотеками визначається стратегія формування загальнодержавної інформаційно-комунікаційної системи освіти і науки, розглядаються особливості створення та розвитку національних електронних інформаційних ресурсів, оптимальні методи організації доступу до світових наукових електронних ресурсів, приділяється увага інноваційним стратегіям розвитку бібліотек в умовах електронного середовища, приділяється увага таким електронним ресурсам, як бібліотечні електронні каталоги, тематичні бази даних, електронні реферативні журнали, електронні бібліотеки [18; 19].

За останнє десятиліття розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) змінили уявлення про бібліотеку та її роль у системі наукових комунікацій. Бібліотеки пройшли стрімкий шлях від замкненої системи до навігатора в світовому інформаційному просторі. Нині бібліотеки впроваджують ІКТ в усі сфери своєї діяльності: від управління бібліотечно-бібліографічними технологіями до створення власних електронних ресурсів. Створюються колекції власних електронних ресурсів (створення електронного каталогу бібліотеки, оцифрування фондів, нові надходження на нетрадиційних носіях тощо), починають створювати відкриті електронні журнали, електронні архіви, також реформується система інформаційно-бібліографічного обслуговування, яка будується на принципах оперативності та доступності інформації: віртуальна бібліографічна довідка, електронна доставка документів. Електронні ресурси забезпечують високу інформаційну ємність, оперативність тиражування та розповсюдження документів, меншу вартість їхнього виробництва, можливість актуалізації даних [21; 22].

Зазначимо, що термінологічне поняття «електронний документ» і «електронний ресурс» визначали чимало науковців, що активно досліджують сутність документа у цілому та електронного зокрема. Серед них М.І. Килина, А.Б. Антокольський, Г.Г. Воробйов, Ф.С. Воройський, Р.С. Гіляревський, А.І. Земсков, Н.Б. Зінов'єва, Н.М. Кушнарєнко, Т.В. Майстрович К.Г. Митяєв, П. Отле, А.В. Соколов, Ю.М. Столяров, Г.М. Швецова-Водка, Я.Л. Шрайберг та ін.

На наш погляд, найбільш оптимальне визначення терміну є у міждержавному стандарті ГОСТ 7.83-2001 «Электронные издания. Основные виды и выходные сведения», де «**електронний документ** – це документ на машинозчитуваному носії, для використання якого необхідні засоби обчислювальної техніки» [18, 424].

А.І. Земсков і Я.Л. Шрайберг у посібнику «Электронные документы» дали наступне визначення **електронного ресурсу** – це сукупність, множина (колекція) електронних документів (маючи на увазі, що колекція створюється, як правило, навмисно, а ресурс може утворитися і внаслідок випадкових дій або подій) [4, 55].

З огляду на актуальність питання щодо створення електронних ресурсів і використання їх у науково-інформаційному забезпеченні педагогічної науки, освіти і практики, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського), як науково-інформаційний центр Академії педагогічних наук України, а також всеукраїнський бібліотечно-інформаційний центр освітньої галузі України, розпочала формувати фонд електронних документів і створювати електронні ресурси. Бібліотека, незважаючи на свій молодий вік (їй усього 8 років), приділяє чималу увагу цьому питанню, адже, від інформаційно-освітніх ресурсів, якій є сукупністю науково-педагогічної, навчально-методичної, нормативно-технічної та інструктивної й іншої інформації, залежить повноцінне забезпечення фахових потреб освітян України [11].

Проблемою було визначити основні напрями, послідовність та форми і методи упровадження ІКТ у практику роботи бібліотек освітньої галузі України.

Фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського було розроблено три етапи комп'ютеризації бібліотек освітньої мережі, в умовах недостатнього фінансування, обґрунтовано їхні поступові інноваційні кроки: на першому етапі книгозбірням рекомендовано підключитись до Інтернету, створити свій веб-сайт і через нього надавати доступ користувачам до вітчизняного та світового інформаційного простору. Головним завданням другого етапу є створення електронного каталогу (ЕК) бібліотеки, електронних тематичних і проблемно-орієнтованих баз даних (БД), які значно підвищують оперативність бібліографічного пошуку інформації. Третій етап комп'ютеризації передбачає формування потужного ресурсного центру

повнотекстових документів з актуальних психолого-педагогічних питань, зокрема праці науковців АПН України, та розвитку освіти [1; 2].

Практичним втіленням цієї етапності є розвиток ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як сучасного інформаційного центру.

Якщо у 2003 р. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського був 1 комп'ютер, подарований діаспорою, то на 1 вересня 2007 року парк машин нараховує 40 комп'ютерів, 3 сервери, 12 принтерів, 2 сканери, відділи об'єднані у локальну мережу.

У 2003 році Бібліотеці було надано доступ до мережі Інтернет, завдяки якому користувачі отримали можливість знайомитись зі світовим інформаційним ресурсом.

З 2003 р. у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського почав діяти веб-сайт, на якому представлена діяльність установи як науково-дослідного, науково-інформаційного та науково-методичного центру бібліотек освітянської галузі України. Аналіз користування сайту за 2005–2007 рр. свідчить наступне: якщо відвідуваність у 2005 році склала 2496 користувачів, то вже у 2006 р. на сайті було зафіксовано 5147 відвідувань.

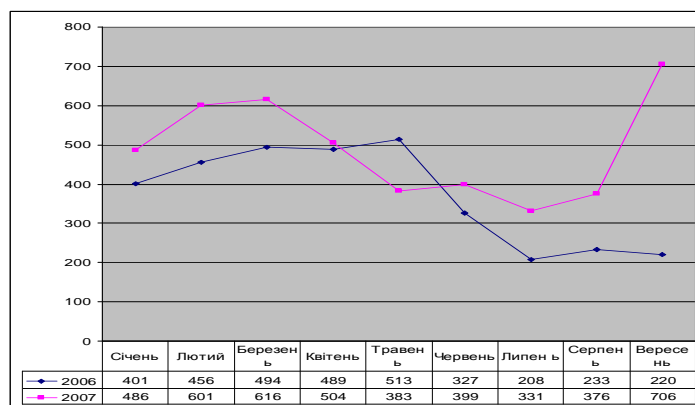

Рис. 1. Відвідуваність сайту у загальний період (січень-вересень) 2006–2007 рр.

Для порівняння був взятий період січень–вересень 2006 р. (3341 відвідувач) та січень–вересень 2007 р. (4402 відвідувача). Як показує графік, кількість відвідувачів постійно зростає. Максимальна кількість відвідувань – припадає на весняно-осінній (494 та 616) період, мінімальна кількість – на літній період (208 та 331 відповідно).

Упродовж 2005–2006 р. у структурі був відкритий Медіацентр з 7 АРМ для користувачів.

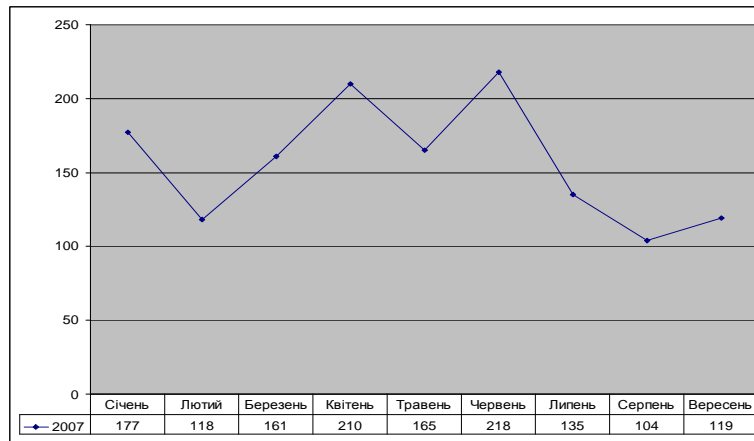

Рис. 2. Відвідуваність Медіацентру

З моменту відкриття Медіацентру у вересні 2006 року, його відвідало понад 2 тис. користувачів, серед яких є науковці АПН України, викладачі вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації ВНЗ, науковці, аспіранти, педагогічні працівники органів влади й управління, учителі загальноосвітніх закладів, працівники дошкільних закладів освіти та позашкільних закладів освіти, бібліотечні працівники, освітянські бібліотекарі, студенти педагогічних та інших вузів, студенти педагогічних коледжів, студенти інших коледжів та ПТУ, учні шкіл, ліцеїв, гімназій та інші користувачі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Графік відвідувань свідчить, що за період січень-вересень 2007 його відвідало 1407. Максимальна кількість користувачів припадає на період сесій вузів та екзаменів у загальноосвітніх закладах.

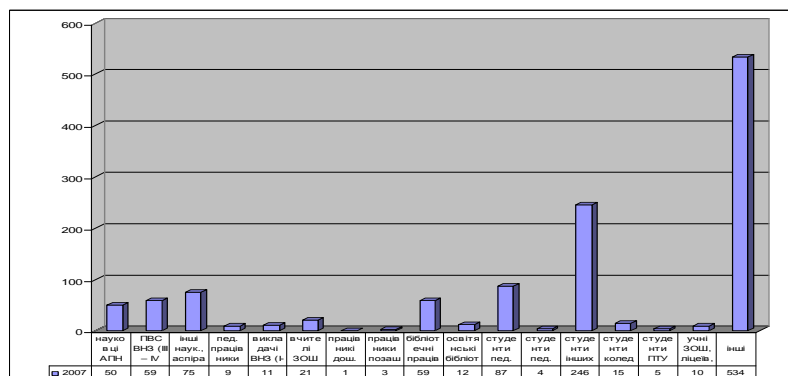

Рис. 3. Відвідуваність Медіацентру за категоріями користувачів

З них максимальна кількість відвідувачів припадає на інших користувачів – 534, на студентів педагогічних вузів – 87, інших вузів – 46, науковців АПН України – 50, професорсько-викладацький склад ВНЗ (III–IV р. а.) – 57.

Наприкінці 2006 р. Бібліотекою була придбана автоматизована бібліотечно-інформаційна система ІРБІС-32, завдяки якій, у вересні 2007 р. електронний каталог став доступний віддаленому користувачу через веб-сайт бібліотеки. На сьогодні загальний обсяг БД складає понад 15 тис. записів, це книжки, дисертації, автореферати

дисертації, статті з періодичних видань.

У ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, починаючи з 2003 року, реалізується державна програма зі збереження та функціонування наукового об'єкта, що становить національне надбання України «Документи педагогіко-психологічного та історико-культурного напрямку XIX–поч. XX ст. (1850–1917 рр.)». До її складу входить 90 тис. раритетних документів. 395 документів, які були оцифровані у 2006 р. фірмою PIRIT SYSTEMS на книжковому сканері ATIZ Book Drive. Вони складають БД «Книги XIX ст. з психолого-педагогічних питань». Використовується трирівнева структура зберігання, на верхньому рівні якої – страховий фонд, який зберігається на сервері та на DVD-дисках (у TIFF-форматі). Для користувачів цей фонд розташований у локальній мережі ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського у pdf-форматі.

Формується БД авторефератів та дисертацій з психолого-педагогічних питань, які надсилаються до Бібліотеки з освітянських установ і закладів та розміщуються в електронній бібліотеці Greenstone (65 назв). Ця БД поки що доступна тільки через локальну мережу, але їх бібліографічні описи користувачі можуть переглянути через електронний каталог бібліотеки, що розташований на сайті бібліотеки. Також користувачам надається БД «Система наукових електронних видань України "Бібліотека – Суспільству"», яку нам передає Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.

У Бібліотеці з 2005 р. формується БД праць видатних педагогів, зокрема повнотекстова колекція праць В.О. Сухомлинського, яка щорічно надається користувачам Всеукраїнських педагогічних читань «В. О. Сухомлинський в діалозі із сучасністю». Вона містить понад 70 статей.

До вторинної продукції бібліотеки, яка представлена понад 65 різними видами бібліографічних та біобібліографічних покажчиків, а також збірників наукових праць ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, користувач може дістатися через веб-сайт у рубриці «Науково-інформаційна діяльність».

Галузева реферативна база, що формується фахівцями бібліотеки, надана користувачам через веб-портал у IV кв. 2007 р.

Крім того, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського накопичує фонд інтерактивних підручників, курсів і тренажерів на компакт-дисках. Ці комп'ютерні програми вимагають установки перед тим, як користувач зможе ними скористатися. Інсталяція виконується черговим оператором.

17 вересня 2007 р за сприяння Британської Ради у межах Угоди про співробітництво між АПН України та Британською Радою в Україні на базі Медіацентру був відкритий Ресурсний інформаційно-освітній центр. Користувачам

надається доступ до повнотекстових статей з близько 1 тис. британських та міжнародних періодичних журналів і газет, та понад 8,5 тис. книжок, з них: 7,5 тис. електронних книг з питань інноваційних технологій у бізнесі, маркетингу, економіці, медицині, науці, обчислювальній техніці, інженерії, соціології, та 1200 книжок із питань філософії, релігії, економіки і фінансів, політичної науки, зокрема, таких як Оксфордський словник англійської мови, Оксфордська довідкова література он-лайн, енциклопедія «Британка». Також центр пропонує електронні програми для вивчення англійської мови. Програми розраховані на користувачів різного віку (від учнів середньої школи до дорослих).

Вище зазначене – це початок чималої роботи колективу ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, як сьогодні, так і в майбутньому. Найважливішим завданням ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського є зберігання і надання користувачу вільного доступу до вітчизняних та світових документів з психолого-педагогічних питань та інших галузей.

Перспектива діяльності ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського щодо створення електронних ресурсів:

- продовження оцифрування цінних та рідкісних видань;
- формування повнотекстової БД авторефератів і дисертацій із психолого-педагогічних питань;
- створення повнотекстової БД праць науковців АПН України;
- розвиток фонду електронних підручників;
- надання доступу віддаленим користувачам до повнотекстових та реферативних баз даних ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;
- започаткування для віддалених користувачів таких послуг як: електронна доставка документів, віртуальна бібліографічна довідка, міжнародний абонемент;
- кооперація з бібліотеками освітянської мережі АПН України та МОН України щодо створення корпоративного каталогу;
- створення консорціуму освітянських бібліотек АПН України та МОН України;
- створення документо-фактографічної БД «Педагоги України та світу»;
- підключення локальної мережі бібліотеки до академічної телекомунікаційної мережі (УАРНЕТ), завдяки цьому буде надано безкоштовний доступ до вітчизняних та світових баз даних.

Список використаних джерел

1. Артемов Ю.І. Три етапи інформатизації ДНПБ України ім.

- В.О. Сухомлинського / Юрій Артемов // Історія освітянських бібліотек України: Наук. зб. / АПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського. – К.: Вирій, 2006. – С. 124 – 127.
2. Артемов Ю.І. Сутність і зміст електронних колекцій у системі педагогічної науки і практики / Юрій Артемов, Олександр Непляха // Вісник Книжкової палати. – 2006. – № 10. – С. 30 – 33.
  3. Баркова О.В. Електронні ресурси: аспекти типології / О.В. Баркова // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Наука. Освіта. Практика: матеріали наук. конф. – Київ, 2004. – С. 147 – 149.
  4. Болдовський В.Ю. Нове в класифікації онлайнових документів / В.Ю. Болдовський // Документознавство та інформаційна діяльність: Наука. Освіта. Практика: матеріали наук. конф. – Київ, 2003. – С. 63 – 66.
  5. Земсков А.И. Электронные библиотеки: учебник для студентов вузов культуры и искусств и др. высших учеб. заведений / А.И. Земсков, Я.Л. Шрайберг. – М.: Либерей, 2003. – 352с.
  6. Информационно-библиотечная деятельность, библиография. Термины и определения: ГОСТ 7.00-99: межгосударственный стандарт // Сборник основных российских стандартов по библиотечно-информационной деятельности. – СПб: Профессия, 2005. – С. 11 – 38.
  7. Клименко О.В. Теоретичні засади визначення компонентів електронних документів у сучасному документознавстві / О.В. Клименко // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Наука. Освіта. Практика: матеріали наук. конф. – Київ, 2007. – С. 48 – 51.
  8. Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики / Г.М. Швецова-Водка, Г.В. Сілкова, Л.О. Черепуха та ін.; наук. ред. і авт. вступ. ст. Г.М. Швецова-Водка. – К.: Кн. палата України, 1998. – 116 с.
  9. Литвинова Н.Н. Еще раз об электронном документе: (размышления по поводу монографии Т.В. Майстрович «Электронный документ как объект библиотечного дела») / Н.Н. Литвинова // Научные и технические библиотеки. – 2005. – № 11.
  10. Проценко М.Б. Електронний документ – проблема формування понятійного апарату / М.Б. Проценко // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Наука. Освіта. Практика: матеріали наук. конф. – Київ, 2004. – С. 15 – 18.
  11. Рогова П.І. Науково-дослідна та науково-методична діяльність державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. Сухомлинського в контексті модернізації освіти в Україні / П.І. Рогова // Вісник Книжкової палати. – 2007. –

№ 11. – С. 23 – 29; № 12. – С. 32 – 36.

12. Рудюк В.В. Критерії класифікування електронних ділових документів: сучасні тенденції та перспективні схеми // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформалогія. – 2006. – № 3. – С. 54 – 60.
13. Сизов Б.Н. Информационно-образовательные ресурсы ГНПБ им. К.Д. Ушинского: состояние и перспективы развития / Б.Н. Сизов, Т.С. Макарова [Электронный ресурс] // Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса: материалы конф. – Электрон. дан. – М.: ГПНТБ, 2005. – 1 электрон. опт. диск.
14. Словник книгознавчих термінів / В.Я. Буран, В.М. Медведєва, Г.І. Ковальчук, М.І. Сенченко. – К.: Кн. палата України, 2003. – 160 с.
15. Столяров Ю.Н. Понятие электронный фонд: дискуссионные вопросы / Ю.Н. Столяров // Научные и технические библиотеки. – 2006. – № 8. – С. 80 – 89.
16. Столяров Ю.Н. Развитие электронного фондведения / Ю.Н. Столяров [Электронный ресурс] // Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса: материалы конф. – Электрон. дан. – М.: ГПНТБ, 2005. – 1 электрон. опт. диск.
17. Хайцева Л.Б. Электронные ресурсы и их использование специалистами библиотечной сферы / Л.Б. Хайцева [Электронный ресурс] // Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса: материалы конф. – Электрон. дан. – М.: ГПНТБ, 2005. – 1 электрон. опт. диск.
18. Шемаєва Г. Бібліотечна діяльність в інформаційному забезпеченні науки: стратегії розвитку / Ганна Шемаєва // Вісник книжкової палати. – 2006. – № 9. – С. 17 – 20.
19. Шемаєва Г. Електронні ресурси бібліотек України в інформаційному забезпеченні науки: стан та перспективи розвитку / Ганна Шемаєва // Вісник книжкової палати. – 2006. – № 8. – С. 29 – 32.
20. Электронные издания. Основные виды и выходные сведения: ГОСТ 7.83-2001: межгосударственный стандарт // Сборник основных российских стандартов по библиотечно-информационной деятельности. – СПб: Профессия, 2005. – С. 424 – 436.
21. Ярошенко Т. Електронний журнал у дзеркалі публікації у професійній пресі / Тетяна Ярошенко // Вісник книжкової палати. – 2006. – № 5. – С. 29 – 32.
22. Ярошенко Т. Із автономного книгосховища – в навігатор інформації: [Інтерв'ю з

директором наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» / Розмову вела О. Мигаль] // Дзеркало тижня. – 2007. – 2 червня (№ 21).

**ФОРМИРОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ РЕСУРСОВ В ГОСУДАРСТВЕННОЙ
НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ БИБЛИОТЕКЕ ИМЕНИ
В. А. СУХОМЛИНСКОГО**

Вараксина Н.В.

Аннотация

Рассмотрены основные направления работы ГНПБ Украины им. В. А. Сухомлинского по созданию электронных информационных ресурсов психолого-педагогической тематики: электронный каталог, базы данных, электронная библиотека.

Ключевые слова: электронный ресурс, электронный каталог, базы данных, электронная библиотека, Медиациентр, веб-сайт.

**CREATION OF ELECTRONIC RESOURCES IN STATE SCIENTIFIC AND
PEDAGOGICAL LIBRARY BY V.A.SUHOMLINSKIY**

Varaksina N.

Resume

The main directions of development of the work of SSPL of Ukraine by V.A. Suhomlinskiy on creation of electronic information resources on psychology-pedagogical questions: the electronic directory, the database, the electronic library are considered in the article.

Keywords: library, information electronic resource, electronic directory, database, electronic library.